

Selim Chazbijewicz

Współczesne partie i ruchy polityczne wśród Tatarów krymskich w kontekście sytuacji narodowościowej i politycznej na Krymie

Acta Politica nr 27, 97-105

2014

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Selim Chazbijewicz*

**WSPÓŁCZESNE PARTIE I RUCHY POLITYCZNE
WŚRÓD TATARÓW KRYMSKICH
W KONTEKŚCIE SYTUACJI NARODOWOŚCIOWEJ
I POLITYCZNEJ NA KRYMIE¹**

Półwysep Krym jest położony między 44°23' a 46°21' szerokości geograficznej północnej oraz między 32°30' a 36°40' długości geograficznej wschodniej. Zajmuje powierzchnię 26 140 km², czyli równą połowie terytorium Szwajcarii. Oblewany przez wody dwóch mórz: Czarnego, Azowskiego oraz zatoki Siwasz, Krym jest połączony z kontynentem europejskim siedmiokilometrowym pasem lądu², znanym jako przesmyk Perekop (OrKapy)³, tworzy zatem pod względem geograficznym i gospodarczym obszar zamknięty, pozostający w luźnym związku z kontynentem⁴. Sama nazwa Półwyspu wywodzi się z języka tatarskiego i dosłownie znaczy: *twierdza*, co dobrze odzwierciedla jego strategiczne i obronne położenie. Starożytni Grecy zwali Krym *Taurydą* i pod taką nazwą funkcjonował w niektórych sytuacjach współcześnie, używała jej bowiem administracja cesarskiej Rosji.

Przeszłość etniczna Krymu i Tatarów krymskich jest bogata i bardzo złożona. W starożytności – według Herodota – Półwysep Krymski zamieszkiwali

* Dr hab. Selim Chazbijewicz prof. UW-M, Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olszynie, e-mail: teleboga@wp.pl.

¹ Tekst powstał przed zmianą sytuacji na Krymie w 2014 r.

² Dokładne dane o szerokości przesmyku Perekop według miar rosyjskich wynoszą: 6 wiorst 492 sążnie, czyli 7499,96 m (por. W.M. Sosnogorov, *Putevoditel po krymu* [Przewodnik po Krymie], Odessa 1880).

³ OrKapi – turecka nazwa Perekopu.

⁴ Dż. Seidamet, *La Crimee – passe – presente – Revindication des Tatars de Crime*, Lausanne 1921, s. 1–6.

Taurowie, Kimerowie i Scytowie⁵. Ludy te mieszkaly ze soba, tworzac grupe ludnościową o nazwie Tauro-Scytów, która w III w. p.n.e. zamieszkiwała północną i środkową część Krymu⁶.

W IV w. p.n.e. wybrzeże Krymu zostało skolonizowane przez Greków, przybyłych z Azji Mniejszej. W I w. n.e. greckie miasta-państwa położone na Krymie musiały podporządkować się zwierzchnictwu Imperium Rzymskiego⁷. Następcami Rzymian byli Bizantyjczycy, którzy panowali tutaj do XI stulecia.

W I w. p.n.e. północny Krym został opanowany przez irańskich Sarmatów⁸. W IV w. n.e. osiedlili się na Krymie germańscy Ostrogoci; jeden z odłamów tego ludu przetrwał w górzystej części Półwyspu aż do XIV w.⁹ W roku 378 n.e. Krym podbili tureccy Hunowie, wspierani przez Alanów. W wiekach V i VI Krym został opanowany przez tureckich Awarów i Turków altajskich. W wiekach VII–IX zaś – należał do państwa Chazarów, po których w latach 894–1090 nastąpili tureccy Pieczyngowie.

Około końca XI w. na historycznej scenie Europy południowej pojawili się Turcy-Kipczacy (Kumanowie, Połowcy), którzy odegrali decydującą rolę w dziejach dzisiejszych Turków krymskich. Jeden z odłamów Kipczaków osiedlił się na Krymie i podporządkował sobie zhellenizowane wybrzeże Krymu, asymilując w ciągu dziejów nieliczne grupy Tauro-Scytów, Gotów, Alanów, Chazarów i Pieczyngów. Ta mieszanina narodowości w wiekach XIII i XIV stopiła się z Tatarami (Mongolo-Turkami), którzy właśnie wtargnęli na Półwysep. Tak tworzyła się, mocno wymieszana etnicznie, podstawa ludności zamieszkującej Krym¹⁰ do roku 1944.

⁵ Herodot, *Dzieje* – IV księga; A. Bachmakoff, *Cinquantes siecles d'evolution ethnique au tour de la Mer Noir*, rozdz. V: *Les Cimmeriens et Les Scythes ou „Scolotes”*, Paris 1937; A. Soysal, *Kirimin ilk Turk sakinleri (Pierwsi tureccy mieszkańcy Krymu)*, w: „Yeni Turk”, t. IX, 1941, s. 584–586.

⁶ V. Skoropil, *Odnalezione nowe napisy bosforskie*, w: „Izvestia tavrisheskago uchennago arkhivnago kommissi”, 1917, s. 108–120.

⁷ T. Momsen, *Dzieje Rzymu*, t. I, Berlin b.d., s. 265–400.

⁸ W. Tomaszek, *Die Goten in Taurien*, Brunn 1888. J. de Baye, *Les Gothes de Crime*, Paris 1907; A. Wasiliew, *The Gots in the Crimea*, Cambridge 1936; F. Braun, *Ostateczne losy Gotów z Krymu*, Petersburg 1890.

⁹ A. Soysal, *Kirimin...*, s. 611–613, A. Baskirov, *Szkice historyczno-archeologiczne z Krymu (Geschichtliche-archeologische Skizze der Krim)*, w: Krym: Putevoditel, red. K. Bumberg, Symferopol 1915, s. 156–283; *Starożytność i średniowiecze w historii Krymu (Alttertum und Mittelalter in der Geschichte der Krim)*, w: *Krym: Putevoditel*, Symferopol 1928, s. 171–192; J. Kulakowskij, *Przeszłość Tauryd (Prośłoże Tawridy)*, Kijów 1906.

¹⁰ B. Spuler, *Golden Orde. Die Mongolen in Rusland 1223–1502 (Złota Orda. Mongolowie w Rosji)*, Lipsk 1943; S. Kuczyński, *Tatarzy wobec Litwy i Moskwy w drugiej połowie XV wieku*, w: „Problemy Europy Wschodniej” 1939, nr 1, s. 2–3. H. Giraybay, *Turk mogol imperatortlugunun mustakil bir ulkesi olan Altin Ordu devletinin tarihcesi ve bu devletin bir ulkesi olan Kirim (Dzieje niezależnej prowincji państwa turko-mongolskiego, Złotej Ordy oraz jej prowincji Krymu)*, praca dyplomowa w Uniwersytecie Stambulskim. Rękopis w Bibliotece Uniwersytetu w Stambule.

W pierwszej połowie XIII w. (lata 1223–1238) Krym został zdobyty przez Mongołów, a skutkiem inwazji było m.in. stworzenie podstaw (w wiekach XIII i XIV) dla powstania niezależnego Chanatu Krymskiego, co nastąpiło w roku 1428, do której to daty Chanat stanowił prowincję państwa Złotej Ordy. W początkach swojego istnienia, w okresie rządów pierwszego władcy Hadzi Gireja, Chanat Krymski był lennem polskiego króla Kazimierza Jagiellończyka, który pomógł Hadzi Girejowi w uzyskaniu władzy. W latach 1475–1774 Chanat Krymski podlegał zwierzchnictwu Imperium Osmańskiego¹¹, a faktyczne istnienie Chanatu kończy się w roku 1783¹². Okres panowania rosyjskiego to systematyczne rusyfikowanie Półwyspu i usuwanie śladów tradycji kultury tatarskiej. Trzeba również pamiętać o tym, że Tatarzy krymscy zdołali na przełomie XIX i XX w. zorganizować silny ruch odrodzenia narodowego, który był w stanie w roku 1917 wywalczyć niepodległość państwa krymskiego. W latach 1917–1920 stosunkowo sporą rolę odegrali w polityce krymskiej polscy Tatarzy, stanowiący ówczesnie najlepiej wykształconą i najbardziej zeuropoizowaną grupę mieszkańców Krymu. Znaleźli się tam na skutek ewakuacji ludności, jaką zarządziły władze rosyjskie dla ludności ziem byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego w roku 1915, w związku z niemiecką ofensywą. W roku 1918 polski Tatar, generał Maciej Sulikiewicz, powołał istniejący od czerwca do października rząd Republiki Krymskiej i zdołał zorganizować początki państwowości. W roku 1920 przedstawiciele krymskich Tatarów zgłosili na forum Ligi Narodów propozycję polskiego mandatu nad Krymem. Nie doszło jednakże do tego na skutek zajęcia Półwyspu przez bolszewików. W roku 1942 Krym został zajęty przez Niemców, natomiast w roku 1944, w dniach od 18 maja do końca czerwca, Półwysep był dokładnie „czyszczony etnicznie” przez oddziały NKWD dowodzone przez generała Iwana Sierowa, późniejszego oprawcę Polski. Wywózce na Syberię, do Kazachstanu i Uzbekistanu podlegli Tatarzy krymscy oraz inne rdzenne krymskie grupy etniczne.

Krymscy Tatarzy prowadzili walkę polityczną o powrót do ojczyzny od czasów śmierci Stalina i „odwilży” politycznej w 1956 r. W latach 70. i 80. XX w.

¹¹ A. Soysal, *Kirimín...*, s. 15–49; J. Hammer-Purgstal, *Dzieje Chanatu Krymskiego pod panowaniem osmańskim (Geschichte des Chanates der Krim unter osmanischer Herrschaft)*, Wiedeń 1965.

¹² A. Soysal, *Kirimín...*, s. 57–58; Hanlik devrinde Kirim Turk kulturu (*Kultura Turków krymskich w epoce Chanatu*), Istambuł 1941; *Kultura Chanatu krymskiego*, „Życie Tatarskie” 1937, nr 3–4; S. Kuczyński, *Tatarzy...*, s. 2–17; I. Borozdin, *Nowe dane o kulturze Złotej Ordy z Krymu (Nowyje dannyje po zlotoordyjskoj kulturie)*, „Nowyj Wostok” XVI–XVII, 1927, s. 256–274; *Stolica Złotej Ordy – Solchat, Stary Krym. Kultura tatarska w XIII–XIV w. (Stolica zolotoj ordy. Solchat – Staryj Krym)*, „30 dni” 1917, nr 1; *Pomniki kultury tatarskiej na Krymie (Pamiatniki tatarskoj kultury v Krymu)*, „Prozektor” 1926, nr 21.

połączyli swoje siły z ówczesną sowiecką polityczną opozycją skupioną wokół prof. Andrieja Sacharowa po helsińskiej konferencji na temat bezpieczeństwa i współpracy w Europie w 1975 r. Powstała wtedy opozycja oficjalnie monitorowała przestrzeganie praw człowieka w Związku Sowieckim. Tatarzy konsekwentnie wybrali drogę walki cywilnej, stosując metody „obywatelskiego nieposłuszeństwa”, czyli demonstracji, pikiet, plakatowania, odmowy wykonania nakazów administracyjnych. Swoje działania ściśle koordynowali z działaniami grupy Sacharowa. Od końca lat 80. XX w. rozpoczął się powrót Tatarów na Krym. Proces ten obfitował w nieustanne konflikty zarówno z lokalnymi władzami, jak i miejscową ludnością rosyjską osiadłą na Półwyspie po 1944 i 1945 r. Jednym z elementów walki cywilnej o możliwość powrotu był „samozachwat”, czyli „dzikie budownictwo” bez pozwolenia administracyjnego, którego lokalne władze nie chciały wydawać.

W okresie „pierestrojki” sytuacja krymskich Tatarów zaczęła ulegać poprawie. W ostatnim roku swego istnienia władze sowieckie wyraziły zgodę zarówno na powrót ludności tatarskiej na Krym, jak i na rekompensatę za okres zesłania i wysiedlenia. Ten kierunek działań kontynuowały władze Republiki Ukrainy, pozwalając Tatarom na rozwój osadnictwa i tworzenie lokalnych struktur samorządowych włączając w to szkolnictwo, struktury religijne, organizacje samopomocowe.

Od drugiej połowy lat 80. XX w. ruchem repatriacyjnym kierowała i koordynowała go Organizacja Krymskotatarskiego Ruchu Narodowego, formalnie powstała w 1989 r., na czele której stał Mustafa Dżemilew, tatarski lider narodowy, więzień sowieckich obozów pracy przymusowej. Po roku 1991 Organizacja Krymskotatarskiego Ruchu Narodowego przekształciła się w Medżlis Krymskotatarski wyłaniany przez ogólnotatarski Kongres Narodowy. Medżlis ma charakter konstytuacyjny, jest jednocześnie ciałem ustawodawczym i wykonawczym. Na jego czele stoi prezydium z przewodniczącym, którym od lat 90. jest Mustafa Dżemilew. Medżlis stanowi ciało narodowego samorządu, którego decyzje nie mają charakteru państwowo-prawnego. Również nieokreślony jest jego status polityczny w ramach Ukrainy. Jej władze nie uznają formalnie tej organizacji za organ władzy samorządu narodowego tatarskiego z cechami władczymi państwa scedowanymi przez władze republiki, jednak funkcjonuje ona jako struktura w ramach kancelarii prezydenta Ukrainy. Ta sytuacja podyktowana jest tym, że władze ukraińskie nie mogą się zdecydować co do ostatecznego statusu Półwyspu Krymskiego.

Autonomia Krymu datuje się od okresu międzywojennego, kiedy to 18 października 1921 r. decyzją Wszechrosyjskiego Centralnego Wykonawczego Komitetu partii bolszewickiej i Rady Komisarzy Ludowych Rosji Czerwonej utworzono Autonomiczną Krymską Sowiecką Republikę. W latach 20. XX w. aparat partyjny i państwowy tej autonomii był w dużej mierze oparty na tatarskich komunistach i lewicowych narodowcach wspierających bolszewików. Lata 30. XX w., wraz z umocnieniem się władzy Stalina, przyniosły coraz większe represje, którymi byli objęci również tatarscy komuniści oraz działacze partyjnego i państwowego aparatu Krymu. Autonomia została zniesiona 30 czerwca 1945 r., po wysiedleniu ludności tatarskiej, oskarżonej o współpracę z Niemcami podczas wojny. Utworzono wówczas krymską obłast' (odpowiednik województwa) w ramach Rosyjskiej Federacyjnej Republiki Sowieckiej. W okresie powojennym, na mocy osobistej decyzji Nikity Chruszczowa, 19 lutego 1954 r., decyzją Rady Najwyższej Związku Sowieckiego została przekazana Ukrainijskiej Republice Sowieckiej. 12 lutego 1991 r. została utworzona na powrót Krymska Autonomiczna Republika Sowiecka dekretem prezydium Rady Najwyższej Związku Sowieckiego. Ta właśnie struktura została przemianowana na Autonomiczną Republikę Krym w ramach Republiki Ukrainy. Obecnie trwa konflikt państwowo-prawny Ukrainy i Rosji o Półwysep. Rosjanie powołują się na nielegalność decyzji Chruszczowa, co podkreślane jest przez wszystkie wydawnictwa na temat Krymu wydawane przez prorosyjskie lobby. Ukraińcy z kolei podkreślają prawno-państwową kontynuację przez współczesną Federację Rosyjską dawnego ZSRS i legalność decyzji RN ZSRS pomimo działań Chruszczowa.

W roku 1989 skład ludności Krymu według danych ze spisu z 1989 przedstawiał się następująco: ogólna liczba mieszkańców wynosiła 2 455 900 osób, z czego 1 688 200 stanowili Rosjanie, 719 094 – Ukraińcy, 51 412 – Białorusini, 44 201 – Tatarzy krymscy, 18 666 – Żydzi, 10 840 – Ormianie, 11 802 – inni Tatarzy (nadwołżańscy, syberyjscy, astrachańscy), 3265 – Niemcy, 3008 – Bułgarzy, 2798 – Grecy, 5994 – Polacy, 1032 – Cyganie, 898 – Estończycy, 898 – Karaimowie i inni. Łączna liczba narodowości objętych spisem wynosiła sto dwadzieścia, wliczając w to pojedynczych przedstawicieli danej grupy etnicznej „narodowości ZSRR”¹³.

Tatarzy w chwili obecnej stanowią obecnie około 10–12% całej ludności Krymu, który liczy ponad dwa miliony mieszkańców. W roku 2003¹⁴ dane ko-

¹³ S. Czerwonnaja, *Problem krymskotatarski i współczesna sytuacja etnopolityczna na Krymie*, „Rocznik Tatarów Polskich” 1994, t. II, s. 121, przyp. 1.

¹⁴ *Krym socwietije nacjonal'nych kul'tur*, kniga I i II, Symferopol 2003.

lejnego, ostatniego spisu powszechnego ludności Krymu mówiły o następującej ilości grup etnicznych i narodowości: 3748 Azerbejdżan, 8768 Ormian, 1877 Bułgarów, 186 Węgrów, 2795 Greków, 1774 Gruzinów, 4515 Żydów, 48 Włochów, 544 Kazachów, 142 Kirgizów, 243 433 Tatarów krymskich. Oprócz tego Półwysp zamieszkuje około 1000 Polaków i mniej więcej 800 Karaimów. Drugą co do liczebności grupą narodową na Krymie są Ukraińcy w liczbie 492 227, największą liczebnie zaś są Rosjanie – 1 180 441 osób. Inne narody i grupy etniczne, których przedstawiciele w niewielkiej ilości zamieszkują Krym, to: Koreańczycy – 2877 osób, Litwini – 513, Krymczacy (krymscy Żydzi posługujący się językiem tatarskim) – 204, Niemcy – 987, Białorusini – 29 285, Tatarzy nadwołżańscy – 11 090, Baszkirzy – 728, Francuzi – 8, Romowie (Cyganie krymscy) – 1896, Czesi – 749 i Estończycy – 210 osób. Tak więc współcześnie Tatarzy są trzecią co do liczebności grupą narodowościową na Krymie. W Autonomicznej Republice Krym funkcjonuje dwadzieścia siedem narodowych, kulturalno-społecznych organizacji, w tym dwadzieścia pięć oficjalnie zarejestrowanych. Ukazuje się prasa w językach ukraińskim, rosyjskim i tatarskim, analogicznie są emitowane w lokalnej telewizji i radiu programy w tych trzech językach. W ramach parlamentu Autonomicznej Republiki Krym Tatarzy krymscy mają swoich posłów, w każdej kadencji również któryś z przedstawicieli tatarskiej narodowości wchodzi w skład gabinetu rady ministrów autonomii.

Oczywiście w obecnej praktyce politycznej główną rolę odgrywają Rosjanie, Ukraińcy i Tatarzy. Każda z tych grup narodowych realizuje swój polityczny interes. Nieco inaczej przedstawiają się na Półwyspie wpływy gospodarcze poszczególnych nacji. Największym skupiskiem ludności rosyjskiej są dzisiaj obszary południowe, rejon Jałty, Sudaku, Ałuszy, a także wschodnie miasta – Teodozja i Kercz. W tym regionie, jako jednym z najbardziej atrakcyjnych turystycznie w dawnym Związku Sowieckim, osiedlani byli emerytowani funkcjonariusze partii, milicji i KGB, otrzymując „dacje”. Stąd jest to do dziś najbardziej wsteczny, prokomunistyczny i prorosyjski, szowinistyczny region na Krymie. Ogólnie rzecz biorąc, ludność rosyjska przesiedlana na Krym po 1945 r. rekrutowała się z niższego aparatu administracyjno-wojskowego oraz nisko czy wręcz niewykwalifikowanych robotników z centralnej Rosji. Ludność ta nie jest zintegrowana ani nie posiada w zasadzie innego, poza sowieckim, poczucia tożsamości. Dużą rolę pełni również Sewastopol jako autonomia w autonomii; port i stacjonująca w nim marynarka wojenna są bowiem własnością Federacji Rosyjskiej. W mieście tym istnieje główna baza rosyjskiego nacjonalizmu na Półwyspie czy szerzej – w południowej Ukrainie. Na terytorium Krymu Rosjanie próbują rów-

niez zorganizować ruch kozacki, reaktywując organizacje Kozaków, którzy historycznie na Półwyspie nigdy nie istnieli, jeśli nie liczyć tzw. „Urus-kazaklar”, to jest prawosławnych kozaków walczących w armii chanów tatarskich w XVII i XVIII wieku. Rosyjskie organizacje młodzieżowe staczają regularne walki z osadnikami tatarskimi na południowo-zachodnim wybrzeżu.

Po rozpadzie Związku Sowieckiego władze rosyjskie próbowały wciągnąć Tatarów w konflikty narodowościowe o scenariuszach podobnych do konfliktów w Abchazji, Czeczenii czy Górnej Osetii. Podstawą miało być negatywne nastawienie do władz ukraińskich i obietnica zaspokojenia roszczeń tatarskich w ramach Rosji jako spadkobiercy Związku Sowieckiego. Ówczesnego tatarskiego kierownictwa narodowego ruchu, zwłaszcza samego Mustafy Dżemilewa, nie dało się wciągnąć w ten konflikt. W zamian za to zarówno rosyjskie władze, jak i organizacje społeczne i polityczne na Krymie próbują zdyskredytować Dżemilewa i kierowany przez niego ruch narodowy. Atak jest prowadzony z zewnątrz. Podejmowane są próby podważenia wiarygodności i morale członków Medżlisu, a także tworzenia wewnętrznej tatarskiej opozycji wobec Dżemilewa, który stara się wspierać opcję proukraińską, a w ramach niej – proeuropejską. Jest również zwolennikiem świeckiego modelu tatarskiego społeczeństwa. Rosyjskie służby próbują też doprowadzić do swobodnego „przewrotu pałacowego” wewnątrz samego Medżlisu i obalić Dżemilewa, zastąpiwszy go jego przeciwnikami. Powstała dwa lata temu partia Milli Firqa (Partia Narodowa) próbuje używać haseł nacjonalizmu tatarskiego wymierzonych we współpracę z Zachodem, haseł antysemitycznych, a także prowadzi polityczną kampanię oszczerstw przeciwko Dżemilewowi i powołanemu przez Tatarski Kongres Narodowy (Kurułtaj) Medżlisowi. Z drugiej strony, zarówno władze autonomii krymskiej, jak i ukraińskie lekceważą rodzący się na Krymie problem muzułmańskich organizacji fundamentalistycznych. Na Półwyspie działa Islamska Partia Krymu, organizacje kierowane z zagranicy – jak Taqfir al-Hidżra, Hizb-ul-Tahrir, a również rodzime krymsko-tatarskie, jak np. „Dawet”, niewykluczone, że z inspiracji rosyjskich służb specjalnych. O to oskarża Moskwę sam Mustafa Dżemilew, który w roku 2009 o mało nie padł ofiarą zamachu ekstremistów. Również krymski mufti, w rozmowie z autorem tego tekstu, jeszcze w roku 2006 skarżył się na wręcz prowokacyjną obojętność władz miejscowych i republikańskich na działalność organizacji i struktur fundamentalistycznych, ich propagandę i próby nadmiernej aktywności w życiu politycznym i społecznym Tatarów. W dniach 18–21 maja 2009 r. podczas trwania Narodowego Kongresu Tatarów Krymskich, w którym autor niniejszego tekstu brał udział, przedstawiciele Islamskiej Partii oraz struk-

tury ją wspierające zaatakowały bardzo ostro samego Dżemilewa i cały ruch tatarski, oskarżając ich o zdradę interesów muzułmańskich. Podobną demonstrację urządziła Partia Narodowa (Milli Firqa), żądając ustąpienia Dżemilewa i całego Medżlisu, oskarżając jego przywódców o korupcję, nepotyzm, działalność mafijną. W samym Symferopolu milicja ukraińska zapewniała zabezpieczenie od ewentualnych ataków rosyjskich nacjonalistycznych bojówek młodzieżowych.

Rola tatarskich obywateli Krymu wykracza poza opłotki krymskie. Po pierwsze, niewątpliwie mogą oni stabilizować sytuację polityczną – zarówno na Półwyspie, jak i w całej Ukrainie – w wypadku prób etnicznej destabilizacji podjętych przez Moskwę poprzez swoją postawę, w dużej mierze proukraińską. Po drugie, wpływ Tatarów krymskich na rosyjskich muzułmanów wydaje się trudny do przecenienia. W perspektywie najbliższych dwudziestu lub trzydziestu lat w Rosji najprawdopodobniej władza polityczna przejdzie w ręce przedstawicieli ludności nierosyjskiej, przede wszystkim muzułmańskiej. Wskazują na to już obecnie czynniki demograficzne, jak i rozmieszczenie bogactw naturalnych, które znajdują się przede wszystkim na terytoriach zamieszkałych przez nierosyjskie narody federacji. Tatarzy krymscy jako najbardziej współcześnie europejski naród muzułmański mogą i najpewniej będą doskonałym pośrednikiem między przyszłą, rządzoną przez muzułmanów Rosją, a Polską czy Europą. Poza tym mogą być oni również pewnego rodzaju łącznikiem z lobby nacjonalistów ukraińskich. Jak dotąd, tatarscy posłowie do ukraińskiego parlamentu w Kijowie wybierani byli z listy „Ruchu”, ugrupowania umiarkowanie nacjonalistycznego i antymoskiewskiego.

Streszczenie

Autor analizuje rozwój stosunków etnicznych na Krymie. Wskazuje główne punkty napięcia w stosunkach między Ukraińcami, Rosjanami i Tatarami oraz ich rolę w kształtowaniu współczesnego życia politycznego Tatarów (przed aneksją Półwyspu przez Rosję).

Słowa kluczowe: Krym, Tatarzy krymscy, polityka etniczna

**MODERN POLITICAL PARTIES AND MOVEMENTS
OF THE CRIMEAN TATARS
IN THE CONTEXT OF ETHNIC AND POLITICAL SITUATION
IN THE CRIMEA**

Summary

The author analyzes the development of ethnic relations in Crimea. The indicate's the main points of tension in the relations between Ukrainians, Russians and Tatars and their role in shaping the modern political life of the Tatars (before the annexation of the peninsula by Russia).

Keywords: Crimea, Crimean Tatars, ethnic politics